

اهمیت برنامه ریزی آموزشهای محیط زیست در توسعه پایدار اکوتوریسم ایران با استفاده از مدل SWOT

معصومه مومنی^{*۱}

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی توریسم دانشگاه صدرالدین عینی تاجیکستان

چکیده:

صنعت گردشگری یکی از مهمترین و پرجاذبه ترین فعالیتهای در جهان امروز است، این صنعت که به عنوان موتور توسعه از آن نام برده می شود به علت اهمیتی که از نظر اجتماعی اقتصادی دارد روز به روز بیشتر مورد توجه قرار گرفته و دولتها به آن اهمیت میدهند. درکنار توجه به درآمدزایی و اشتغالزایی مقوله آموزش در این زمینه بسیار حائز اهمیت می باشد.

کشور ایران با ویژگیهای طبیعی خاص برای شیفتگان اکوتوریسم منطقه بسیار مستعد در زمینه جذب گردشگران طبیعی در سطح بین المللی می باشد. با این وجود موانع و مشکلات زیادی درصنعت اکوتوریسم ایران وجود دارد که علاوه بر تخریب و کاهش کیفیت طبیعت و جلوه های طبیعی و مصنوعی به کاهش جاذبه سرزمین های تحت تاثیر برای گردشگران داخلی و خارجی منجر شده و فرایند توسعه پایدار این صنعت را با وقفه و اختلال مواجه ساخته است و یکی از عوامل مؤثر در این بین عدم وجود آموزشهای صحیح محیط زیستی می باشد.

اهداف نهایی نگارنده تحقیق عبارت بوده از شناسایی اهداف آموزشی محیط زیست، تدوین راهکارهای عملی در آموزش محیط زیست، تعیین اولویتهای آموزشی و پیشنهادهای لازم برای اجرای دوره های آموزش محیط زیست و همچنین بازنگری دوره های آموزشی می باشد. روش مطالعه در این پژوهش به صورت توصیفی تحلیلی و کتابخانه ای است که به تحلیل قوت ضعف تهدیدها و فرصتهایی که در این زمینه وجود دارد، با استفاده از مدل برنامه ریزی راهبردی SWOT پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، آموزش محیط زیست، ایران، مدل Swot

* نویسنده رابط: m.momeni89@yahoo.com

مقدمه

گردشگری یکی از فعالیتهای مهمی است که در دهه های اخیر از جایگاه ویژه ای در توسعه اقتصادی برخی کشورها برخوردار بوده است. این صنعت علاوه بر درآمدزایی، ارزآوری، اشتغال زایی و تبادل فرهنگ ها، سهمی را در بین فعالیت های اقتصادی جهان، از جمله صادرات به خود اختصاص داده است (Pearce, 1989). ایران به سبب برخورداری از پتانسیلهای بالای توریستی و به خصوص طبیعت متنوع و زیبا در زمره مستعدترین کشورهای جهان محسوب می شود به طوری که جاذبه های طبیعی در کنار جاذبه های گردشگری باعث شده که ایران به عنوان یکی از ده کشور نخست جهان از نظر جاذبه های گردشگری شناخته شود (غازی، ۱۳۷۹). یکی از اشکال مختلف گردشگری اکوتوریسم یا گردشگری طبیعی است که در حقیقت توریسمی بر پایه پایداری محیط زیست با تمرکز اولیه بر تجربه محیطهای طبیعی که عامل ترویج فرهنگ و محیط زیست است می باشد و امروزه در صنعت گردشگری از جایگاه ویژه ای برخوردار است. همچنان که گفتیم ایران با دارا بودن جاذبه های طبیعی و چشم اندازهای بکر و آب و هوای مناسب زمینه را برای توسعه اکوتوریسم بیش از جنبه های دیگر تقویت می کند. امروزه اکثر نهاد های متولی صنعت گردشگری در کشور های مختلف و سراسر دنیا به امر گردشگری در طبیعت و در ورای آن به لزوم حفظ محیط زیست بیش از هر زمان دیگری اذعان دارند و اکوتوریسم را فرصتی طلایی برای حراست از محیط زیست می دانند.

احترام به محیط زیست و حفظ آن یک فرهنگ است و فرهنگ نیز آگاهی از شخصیت خود، به عنوان یک موجود متفکر و آگاهی او از روابطش با دیگران و محیط طبیعی است (رضوانی، ۲۰۰۲). از این رو مراقبت از محیط زیست، بخش لازمه یک سیاست فرهنگی است و اقتضا دارد بهترین روش های آموزشی برای آن به کار گرفته شود تا بهره برداری اصولی و معقول از منابع و داده های طبیعی صورت گیرد. آموزش محیط زیست، بنیادی ترین شیوه در حفاظت محیط زیست بوده که هدف از آن، یافتن مناسب ترین و بهترین نظام و شیوه ارائه مطالب و نحوه فعالیت ها و اجرای ساختاری است که زمینه ساز ارتقاء آگاهی های زیست محیطی در سطح جامعه می باشد تا از این طریق هر فرد جامعه، خود را از طریق احترام گذاشتن به طبیعت، مسئول در حفظ و حمایت از محیط زیست بداند. همچنین ایجاد موازنه بین لذت بردن بازدید کننده و نیازهای حفاظتی از جاذبه های طبیعی یک ضرورت است. جستجو برای چنین موازنه ای چیزی است که باید مفهوم و فلسفه دیدار از جاذبه های طبیعی و زیست محیطی و اکوتوریسم را مشخص نماید.

امروزه پس از گذشت سالیان دراز از حیات انسان و کره مسکون، مناظر و چشم اندازهای طبیعی همچنان در معرض خطرات ناشی از تاثیر گذشت زمان، اعمال غیر مسئولانه مردم، مصرف بی رویه منابع طبیعی و استفاده نامعقول از آنها، توسط لجام گسیخته شهرها، رطوبت، فرسایش، گسترش آلودگی های ناشی از توسعه تکنولوژی، رواج توریسم گروهی و همگانی و امثال آن قرار دارند. در برابر چنین خطرات موجود

و رو به تزاید آگاه سازی جدید از نیاز به حفاظت از این ذخائر طبیعی و حرکتی نوین برای مشارکت فعالانه مردم به ویژه مردمان محلی هر کشوری در نگهداری و در اختیار عموم قرار دادن آن به شکل کالاهای توریستی در مقیاس جهانی کاملاً احساس می شود (فدریکومایور، ۱۹۹۸). علت دگرگونی و تخریب ناشی از نا آگاهی و یا عدم توجه به محیط اطراف، به دلیل کمبود آموزشهای علمی و کارشناسانه و نیز خود خواهی انسان و پشت پا زدن به ارزشها و آداب و رسوم گذشته در جهت حفظ و حمایت از آن بوده است. مؤثر ترین گام جهات حفظ محیط زیست، ارزیابی رفتار و عملکرد مردم در رسیدن به اصول اولیه زندگی پایدار است، یعنی مردم باید رفتار خویش را در مواجهه با محیط زیست طوری مورد ارزیابی قرار دهند تا به منش ثابت و اصول همزیستی با طبیعت دست پیدا کنند. چرا که بهره وری صحیح از منابع و جلوگیری از تهمی سازی مواهب طبیعی، باعث پایداری زندگی می گردد (محرم نژاد، ۲۰۰۳).

در مجموع، آموزش محیط زیست را می توان یک نظام فکری جدید تعریف کرد که اصول ارزشی، عواطف و مسئولیت های فردی و حرفه ای و حتی عادات رفتاری هر فرد و نهایتاً جامعه بایستی در جهت حفظ و پایداری محیط زیست متحول گردد. آموزش محیط زیست کوشش آگاهانه برای دستیابی به این اهداف برای تمامی سنین خصوصاً جوانان و نو جوانان و از طریق نظام های آموزشی رسمی و غیر رسمی است (محرم نژاد و حیدری، ۲۰۰۷).

مطالعات و تحقیقات مرتبط با اکوتوریسم در دهه ۱۹۸۰ افزایش یافت، به طوری که در همین سال هکتور سبالوس و لاسکورین اکوتوریسم را در تشریح سفر به مناطق طبیعی با هدف طبیعت گردی و تاکید بر جنبه های آموزشی این گردش به کار بردند (زاهدی، ۱۳۸۵). در ایران هم برای اولین بار مخدوم در سال ۱۳۷۲ توانهای طبیعی ایران برای جذب اکوتوریست را ارائه دادند. ایشان ابتدا به مفهوم اکوتوریسم پرداخته، سپس مناطق طبیعی ایران را به خاطر تنوع فراوانش لایق برنامه ریزی اکوتوریستی دانستند (فانی ثانی، ۱۳۸۱). تاکنون مطالعات گوناگونی در زمینه ی گردشگری و اکوتوریسم و آموزش محیط زیست صورت گرفته است که از جمله ی آن می توان به مطالعه محمدی ده چشمه و همکاران در مقاله ای عنوان "امکان سنجی توانمندیهای اکوتوریسم استان چهار محال و بختیاری به روش SWOT" به این نتیجه میرسد که استان به رغم قابلیت های فراوان، دارای ضعف مدیریتی و زیرساختها و آموزش است (محمدی ده چشمه و همکاران، ۱۳۷۸). دیگر اینکه مطالعه رکن الدین افتخاری و همکاران در مقاله ای با عنوان (راهبردهای آموزش توسعه پایدار در ایران) به ضرورت تدوین برنامه های آموزشی زیست محیطی می پردازد و همچنین مطالعه حسینی ثابت و همکاران در مقاله ای با عنوان (چالش های آموزش و توسعه فرهنگ محیط زیست) به اهمیت حفظ محیط زیست از طریق ارتقا آموزش های لازم در این زمینه اشاره می کند.

مبانی نظری

اخیراً صنعت گردشگری به منزله یک عامل مهم در ایجاد اشتغال، سرمایه‌گذاری و توسعه منطقه‌ای و یک عامل ایجاد انگیزه رشد اقتصاد عمومی تلقی می‌شود (الیوت، ۱۳۷۹). توسعه این صنعت در کشورهای صنعتی، موجب تنوع درآمدها و کاهش ناهماهنگی در اقتصاد میگردد و در کشورهای در حال توسعه فرصتی برای صادرات، تولید ارز و ایجاد اشتغال است (Hall, 1994). گردشگرانی که به ایران سفر می‌کنند بیشتر با هدف آشنایی با فرهنگ و تمدن ایرانی و اسلامی، زیارت و بازدید از اماکن مذهبی، دیدن جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و تمدن باستانی، اهداف تجاری و درمانی و پزشکی وارد این سرزمین می‌شوند. اما در این میان گردشگران محیط زیست یا همان اکوتوریست‌ها قابل ملاحظه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. اکوتوریسم یا بوم گردی، گونه‌ای از گردشگری است که در آن گردشگران برای دیدار از مناطق طبیعی و دست نخورده جهان سفر می‌کنند. هم‌چنین گاهی از اکوتوریسم به عنوان سفر متعهدانه به محیط طبیعی با رعایت اصول حفاظت از محیط زیست و کیفیت زندگی اهالی تعبیر می‌شود (زاهدی، ۱۳۸۸).

در جهان امروز محیط زیست به یک بحث بسیار استراتژیک و مرتبط با تمام حوزه‌های فکری بدل شده است. توسعه آگاهی و دانایی در این زمینه به منظور ایجاد سواد زیست محیطی و توسعه مسئولیت پذیری و تعهد در قبال آن به عنوان یکی از مؤلفه‌های رفتار شهروندی ضرورتی اجتناب ناپذیر است. حوزه حساس و گسترده محیط زیست بستر حیات و مشکلات به وجود آمده در آن، مهمترین چالش معاصر انسان است (UN, 2007). گستردگی و پیچیدگی موضوعات مربوط به محیط زیست و رابطه انسان با طبیعت ضرورت نگاه راهبردی برای آموزش در سطح اقشار مختلف اجتماعی را اجتناب ناپذیر می‌سازد. توسعه آگاهی‌های زیست محیطی به طور اجتناب ناپذیری، نیازمند بهره‌گیری از نظریه‌های نوین مدیریت و تعلیم و تربیت است.

در شرایط کنونی جامعه دهه‌های چندی است که برنامه ریزان و مجریان سیاست‌های توسعه اقتصادی، پیشرفت و رفاه عمومی را بهانه قرار داده‌اند تا به تولید انبوه وسایل و امکانات دست یابند، به طوری که فرهنگ مصرف زدگی را در بین جوامع رواج داده و برای رسیدن به این هدف، تهی سازی و تخریب محیط زیست را در سرلوحه کار خود قرار دادند. ولی در سالهای اخیر نتایج این تصمیم گیری‌های شتاب زده و خط مشی‌های غیر معقول بطور محسوس آشکار شده است (شعبانی، ۲۰۰۲).

اکوتوریسم کوتاه شده عبارت Ecological Tourism که در ادبیات فارسی به آن طبیعت گردی می‌گویند عبارت است از سفری مسئولیت پذیر که متوسط سفر نیمی از گردشگران طبیعی بین ۸ تا ۱۴ روز می‌باشد به مناطق طبیعی که از آن‌ها حفاظت می‌شود و مبتنی بر مسافرت‌های هدفمند همراه با دیدار و برداشتی فرهنگی و معنوی از جاذبه‌های طبیعی است. بنابراین بر مبنای این تعریف می‌توان گفت که در اکوتوریسم تأکید بر این می‌باشد که باید سعی نمود این انگیزه در گردشگر ایجاد شود که با مراقبت از طبیعت و همچنین احترام به فرهنگ‌های سنتی به حفظ محیط زیست کمک نماید.

آموزش محیط زیست، عبارت است از شناسایی مفاهیم و توضیح ارزش ها به منظور ایجاد مهارتهای مورد نیاز برای درک و شناخت وابستگیهای انسان، فرنگ و محیط پیرامونی او است (palmer, 2003)، به اعتقاد آلن اشمایدر آموزش محیط زیست یک ارتباط پویا بین نوع بشر و طبیعت است و به سوی بهبود کیفیت و بقای همهی موجودات زنده هدایت می شود.

اهداف آموزش محیط زیست

بر طبق تعریف یونسکو، آموزش محیط زیست فرآیند شناخت ارزش ها و روشن ساختن مفاهیم است برای آنکه مهارت و نگرش های لازم برای درک روابط درونی بشر، فرهنگ و بیوفیزیک اطراف حاصل شود. آموزش محیط زیست در مورد تصمیم گیری و کیفیت محیط زیست نیز بحث می کند (Shobeiri and Abdollahi, 2009).

هدف آموزش محیط زیست، در الویت اول، پرورش افرادی فعال و آگاه نسبت به محیط زیست خود و مسئولیتشان در حفاظت از آن است. برای نیل به این هدف، آموزش باید شناخت افراد را نسبت به واکنش های متقابل نسبت به جنبه های فیزیکی، بیولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی محیط زیست و وابستگی و ارتباط های پیچیده میان توسعه اجتماعی - اقتصادی و بهبود محیط زیست افزایش دهد کودکان و نوجوانان امروز، وارثان طبیعت فردا خواهند بود؛ پس باید از همین امروز به آنان بیاموزیم که چگونه از طبیعت و محیط زیست خود محافظت کنند و قدر و ارزش آن را بدانند و این است که در هر فرد حساسیتی نسبت به حوادث و تغییرات فیزیکی، زیستی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی محیط زیست بوجود آورد و نگرانی هایی نسبت به مسائل بوجود آمده در وی ایجاد و نسبت به اصلاح مشکلات انسانی مانند فقر، بی سوادی، بی عدالتی اجتماعی، و نظایر آن همت گماشت و مهارتی برای ابداع روش ها، وسایل و حل مسائل زیست محیطی در او به پروراند (برومند، ۱۹۹۱).

ضرورت آموزش محیط زیست در توسعه پایدار اکوتوریسم

در کشور ما که نسل جوان آن بیشترین در صد جمعیت را تشکیل می دهد، آموزش می تواند تأثیر قابل توجهی در تقویت فرهنگ زیست محیطی و رسیدن به اهداف توسعه پایدار داشته باشد. آشنائی جوانان با علوم پایه زیست محیطی در مقاطع مختلف تحصیلی می تواند روحیه سازگاری و حفاظت از منابع طبیعی را در آنها تقویت نموده، حس مسئولیت پذیری را بصورت منطقی در آنان افزایش دهد.

نتایج مطالعات میدانی نشان می دهد ۸۰ درصد جوانان، حفظ محیط زیست را وظیفه آحاد مردم می دانند. ۴۶/۷ درصد جوانان نیز داشتن فرهنگ و اخلاق زیست محیطی را مؤثرترین را برای جلوگیری از تخریب و آلودگی محیط زیست می دانند. بدیهی است در چنین وضعیتی انتخاب مطلوب ترین روشهای آموزشی توأم با دسترسی به دانش روز و نیز تشویق دانش آموزان به یادگیری و مطالعه می تواند در دستیابی

به اهداف مدیریت زیست محیطی جهت حفظ و حمایت از محیط زیست کمک مؤثری نماید. موفقیت مدیریت محیط زیست کشور در زمینه اجرایی، در گرو تدوین و بکارگیری الگوهای آموزشی، بعنوان ابزار مدیریتی است. طبق همین بررسی، ۴۵ درصد جوانان مورد پرسش، مشکل اساسی در حفظ و حمایت از محیط زیست کشور را عدم آگاهی مردم و عدم رعایت قوانین مربوطه توسط آنان می دانند، بنابراین مدیریت محیط زیست کشور باید با استفاده از راهکارهای اجرایی آموزش محیط زیست و بکارگیری مناسب امکانات آموزشی، دگرگونی هائی در طرز فکر، تمایلات، دانش، مهارت و بینش جوانان به وجود آورد و در نهایت با ایجاد انگیزه، زمینه های اجرایی طرح های زیست محیطی را در آینده فراهم نماید. جهت تدوین الگوهای مدیریتی در توسعه پایدار آموزش محیط زیست برای نسل جوان کشور، فرآیندی پویا و متعامل در هشت گام ارائه می گردد (محرم نژاد و حیدری، ۲۰۰۷).

مسئله اساسی توسعه علمی کشور، برنامه ریزی دقیق برای هر یک از زمینه های دانش است و علوم محیط زیست نیز از این امر مستثنی نیست و قانونمند کردن راهکارهای علمی و منطقی که حاصل کار بخش های پژوهشی و تحقیقی کشورند، الگوبرداری از کشورها و جوامعی که در این زمینه از ما پیشگام ترند، ایجاد هماهنگی و همکاری بین مراکز آموزشی و تحقیقاتی کشور و سازمان های مسئول اجرایی، پیش بینی ضمانت ها و پشتوانه های قانونی اجرایی، عملکرد قاطعانه مردم و مسئولین و استفاده از رسانه های گروهی و وسایل ارتباط جمعی به ویژه رادیو و تلویزیون می تواند ما را کمک نماید تا در برابر معضلات زیست محیطی که زنگ خطر آن در جای جای این سرزمین به صدا در آمده، چاره اندیشی نموده و یک بار دیگر تعادل و هماهنگی را به طبیعت برگردانیم و در مسیر توسعه پایدار محیط زیست قرار گیریم. بنابراین برنامه های آموزش محیط زیست باید در هر شخص اخلاق و یا قانونی برای رفتار ایجاد کند. عواملی که موجب شناخت، الزام و ضرورت آموزش محیط زیست در کشور می شود و مدیریت محیط زیست کشور می بایست نسبت به شناسائی آن ها اقدام لازم را بعمل آورد عبارتند از:



نمودار ۱- عوامل ضرورت آموزش محیط زیست

منبع: (محرّم نژاد و حیدری، ۲۰۰۷)

مدیریت محیط زیست می تواند با تکیه بر اهداف کلان حفاظت و حمایت از محیط زیست، اهداف آموزش محیط زیست را برای عامه مردم و به خصوص جوانان تبیین نماید، تا پس از شناسایی اهداف آموزش، نسبت به تجزیه و تحلیل اهداف و برنامه ریزی دقیق و مناسب آموزش محیط زیست اقدام نماید.

راهبردهای مؤثر در آموزش محیط زیست

برای توسعه همه جانبه آموزش محیط زیست بایستی راهبردها و روشهای استفاده از محیط زیست تغییر یابد تا بتواند در تغییر نگرش ها و اعمال جوانان، مؤثر واقع گردد. بسیاری از این روشها در نتیجه تجربیات و مطالعات در زمینه محیط زیست به دست آمده است. در این قسمت راهکارهای عملی برای توسعه آموزش محیط زیست نسل جوان کشور ارائه می شود:

الف- افزایش تحقیقات و مطالعات زیست محیطی

در عصر کنونی که به عصر ارتباطات و گسترش و توسعه آن مشهور است، تحقیقات و مطالعات تخصصی بالاخص در زمینه های مختلف زیست محیطی از جایگاه و اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. برخلاف کشور ما که تعداد پژوهش های انجام شده در زمینه محیط زیست (و مخصوصاً آموزش محیط زیست) بسیار اندک است، در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و در تمام کشورهای توسعه یافته به امر تحقیقات و مطالعات اهمیت زیادی داده می شود. امروزه در کشورهای توسعه یافته، بسیاری از سازمانهای مرتبط با محیط زیست درصد قابل توجهی از بودجه عمومی خود را صرف پژوهش و تحقیق مینمایند.

بنابراین دستیابی به راه حل های مطلوب و مناسب برای رفع مشکلات و معضلات زیست محیطی جز با کمک محققین و انجام و توسعه فعالیتهای تحقیقاتی اعم از بنیادی، توسعه ای و کاربردی میسر و امکان پذیر نمی باشد.

ب- افزایش درک علمی جوانان

ناآگاهی، کم آگاهی و پایین بودن سطح فرهنگ عمومی مردم، از جمله عوامل تخریب محیط زیست به حساب می آید و می تواند زمینه سوء استفاده عده ای را در تخریب منابع خدادادی و سرمایه های ملی فراهم نماید. به همین دلیل توسعه مباحث علمی و تقویت درک علمی جوانان در زمینه محیط زیست باید در دستور کار مدیریت محیط زیست قرار گیرد، تا از طریق ارتقاء بنیه علمی جوانان در زمینه محیط زیست موجب تعدیل رفتار غیر معقولانه آنان نسبت به طبیعت و ایجاد وجدان بیدار زیست محیطی گردد. مواردی که در ارتباط بین جامعه جوان و محیط زیست حائز اهمیت است را میتوان این گونه بیان داشت:

الف: نسل جوان بیشترین نقش را در حفاظت از محیط زیست می تواند داشته باشد

ب: آموزش محیط زیست می تواند زمینه ساز توسعه پایدار اکوتوریسم شود.

ج: آشنایی با نیازهای مقطع سنی جوان می تواند در جهت گیری های برنامه های آموزشی این مقطع سنی مورد استفاده قرار گیرد.

د: آموزش محیط زیست تنها میتواند با شیوه های جامع و چندرشته ای به اثرگذاری و بهبود روابط انسان و محیط زیست منتهی گردد.

تعیین اولویت های آموزش محیط زیست

نیازسنجی و تعیین اولویتهای آموزشی می تواند در ارتقای سطح آگاهی و حساسیت جوانان به برنامه و اهداف آموزش زیست محیطی کمک نماید. در تنظیم برنامه های آموزشی نیازسنجی یکی از مؤلفه های مهم برای دستیابی به اهداف مورد توجه بوده است. نیازسنجی در واقع یکی از مراحل مهم و اساسی برنامه ریزی است.

پس از تعیین هدفهای آموزشی و تدوین راهکارهای عملی، یکی از مهم ترین مراحل روش شناسی مدیریتی در آموزش محیط زیست، تجزیه و تحلیل اهداف و راهکارهای عملی تعیین شده در آموزش محیط زیست برای تعیین الویت های آموزشی است. برای این منظور، مدیریت محیط زیست ضمن دعوت از کارشناسان، متخصصان، مربیان و مشاوران آموزشی و حتی فراگیران، سیاستها و اهداف آموزشی و همچنین اطلاعات مربوط به راهکارهای اجرایی و شیوه های آموزش محیط زیست را به آنها ارائه داده و با تشکیل

جلسات، نظرات آنان را اخذ و از طریق گردآوری بحث های گروهی، الویت های آموزشی را جمع بندی نماید.

محتوای یک درس شامل دانش، مهارت ها و عوامل عملکردی می باشد. به عبارت دیگر محتوای آموزشی، اصول و مفاهیمی است که به دانش آموزان ارائه می شود تا ورود آنان را به فعالیت های آموزشی میسر و رسیدن آنان را به هدف های اجرایی امکان پذیر سازد. محتوا باید بر اساس هدفهای آموزش محیط زیست، تهیه و تنظیم گردد. در ذیل چگونگی تهیه و تنظیم محتوای برنامه های آموزش محیط زیست پیشنهاد می گردد:

الف- برنامه ریزی صحیح آموزشی

در برنامه ریزی صحیح آموزش محیط زیست، میزان علاقه و توانایی دانش آموزان، اصول و قوانین در علم محیط زیست، توالی مطالب، تازه بودن و به روز بودن موضوع، پروراندن مفاهیم اساسی و روشها، ارتباط با مسائل روز و در نظر گرفتن زمان آموزش به دقت لحاظ می شود.

ب- تأکید بر ابعاد مذهبی در آموزش محیط زیست

امروزه دلایل اصلی تخریب محیط زیست، در خودخواهی، حرص و طمع، تجمل گرایی، بی مسئولیتی و عدم توجه به ارزشهای والای انسانی است و به همین دلیل باید تحولی عظیم در ارزشها و اعتقادات انسانی صورت گیرد. بر این اساس مدیریت محیط زیست می تواند با تأسی از آیات و روایات نسبت به ترویج و احیای آموزش محیط زیست اقدام نماید. چرا که این آموزش نه تنها به ارتباطات بین انسان و طبیعت معنی می بخشد، بلکه باعث می شود که این ارتباطات، آرمان ساز، شورانگیز و تعهدآور گردد.

ج- اخلاق محیط زیست

وظیفه اخلاق محیط زیست، مشخص نمودن حقوق شهروندی و مسئولیت بشر نسبت به مسائل طبیعی و محیط زیست است، لذا هر فرد موظف است حق حیات دیگران را محترم شمرده و نسبت به محیط زیست، خود را مسئول احساس کند. نسل امروز باید این ایده را در ذهن پروراند که نسل های آینده نسبت به اعمال، رفتارها و فعالیتهای بدون اندیشه امروز آنان، بسیار آسیب پذیر هستند. بنابراین نسل امروز ملزم به فراهم سازی زمینه مساعد برای استقرار یک نظام پویا و کارآمد بوده تا نسل آینده که فرزندان نسل امروز هستند از مواهب طبیعی بهره مندگردند. بدین صورت تعهدات اخلاقی، زنجیر وار از زمان حال تا آینده ای دور ادامه می یابد. بنابراین تقویت اخلاق زیست محیطی، گام مؤثری در جهت توسعه سریع آموزش محیط زیست به اقشار جامعه و مخصوصاً جوانان می باشد.

امکانات آموزش محیط زیست

فراهم کردن امکانات و تسهیلات برای برگزاری دوره های آموزشی محیط زیست مورد نیاز جوانان، اساسی ترین قدم در ثمر دهی آموزش است. به این سبب، بررسی دقیق امکانات و تسهیلات لازم آموزشی برای اجرای اینگونه دوره ها ضرورت دارد که عبارتند از:

الف- تخصیص بودجه مناسب- استفاده از نیروی انسانی متخصص- استفاده از وسایل آموزشی

د- استفاده از تکنولوژی آموزشی ه- هماهنگی و همکاری با نهادهای آموزشی

اجرای دوره های آموزش محیط زیست در جهت توسعه اکوتوریسم دارای مراتبی است که برای دستیابی به اهداف محیط زیست، انجام آن را ضروری می نماید. در ذیل به روشهای اجرایی دوره های آموزش محیط زیست که شامل طرح درس محیط زیست، استفاده از تکنولوژی آموزشی و استفاده از شیوه های نوین آموزش محیط زیست است به اختصار اشاره می گردد:

الف- طرح درس محیط زیست

طراحی آموزش، فرآیندی پویاست و عناصر تشکیل دهنده آن دائماً با یکدیگر در تعامل هستند. تعیین و تنظیم هدفهای کلی، تحلیل آموزشی، تعیین محتوا، روش و وسیله، تحلیل و تعیین نظام ارزشیابی چهار مرحله اساسی در این فرآیند هستند. در این قسمت، دو نمونه از الگوهای طرح درس که در اکثر مدارس و دانشگاهها برای دروس مختلف استفاده گردیده و مورد تأیید قرار گرفته، پیشنهاد می شود:

۱- طرح درس سالانه محیط زیست: طرح درس سالانه یا طرح درس کلی، عبارت از این است که محتوای درس محیط زیست بر اساس هدف و برای یک سال آموزشی، به مراحل و قدمهای مناسب و مشخص تقسیم شود که مجموعه فعالیت های آموزش محیط زیست به موقع و بدون وقفه در طول یکسال تحصیلی انجام شود تا به نتیجه مطلوب برسد.

۲- الگوی طرح درس روزانه محیط زیست: در واقع این عمل سازمان دهی و ارزیابی دائمی فعالیت های آموزشی به منظور بهبود کیفیت آموزش محیط زیست است.

ب- استفاده از تکنولوژی آموزشی

روش نظام مند طراحی، اجرا و ارزشیابی کل فرآیند تدریس و یادگیری که بر اساس هدفهای معین و با بهره گیری از یافته های روان شناسی یادگیری و علم ارتباطات و بکارگیری منابع مختلف اعم از انسانی، به منظور آموزش مؤثرتر، تنظیم و اجرا می شود.

ارزشیابی دوره های آموزش محیط زیست

با توجه به اینکه آموزش محیط زیست یک فعالیت وسیع آموزشی است که همه سطوح آموزشی (یعنی ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و بالاتر) و تمام حوزه های آموزشی (یعنی سیاست گذاری، توسعه

برنامه های درسی، فراگیری و پژوهش و همه موضوعات (یعنی علوم تجربی، علوم انسانی، هنرهای ارتباطی و غیره) را در بر می گیرد. ارزشیابی صحیح آموزش محیط زیست، اطلاعاتی از قبیل ضعفها و قوت های موجود در طرح (شامل قوت و ضعفهای هدف، محتوا، روش و انتخاب وسایل)، صحت و دقت نحوه ارزشیابی و میزان آمادگی دانش آموزان برای قبول آموزشهای بعدی را در اختیار مدرس و مدیریت محیط زیست قرار خواهد داد.

اصلاح برنامه آموزشی محیط زیست

مدیریت محیط زیست کشور باید از تجارب و نتایج حاصل از بازنگری در دوره های آموزش محیط زیست برای طراحی برنامه ریزی های بعدی دوره ها و چگونگی پیشرفت هدفهای آموزشی استفاده کند مواردی که ارائه گردید، فرایندی است که دارای آغاز و پایان بوده و هر گام در تعامل با گام های دیگر است.

یک نکته ی مهم را همواره در برنامه ریزیهای راهبردی آموزش توسعه پایدار در بخش اکوتوریسم باید در نظر داشت و آن اینکه اگر میخواهیم برنامه های طراحی شده (مشروط بر آنکه متناسب با راهبردهای سازمانها و نهادهای مرتبط با توسعه پایدار باشد) قابلیت اجرا داشته باشد، باید حداقل دارای ویژگیهای زیر باشند (دبیرسپهری، ۱۳۸۲) (محرم نژاد و حیدری، ۱۳۸۵):

۱- اهداف و جزئیات آن به روشنی بیان شوند، ۲- معیارهای عملکرد مشخص شوند، ۳- واحدهای عملیاتی و اجرایی در صورت لزوم ایجاد شوند، ۴- ابزارهایی که برای برنامه مورد نیاز است مشخص شوند، ۵- از ظرفیت ها و پتانسیلهای موجود سازمانهای مرتبط با توسعه اکوتوریسم به نحو کامل بهره برداری شود، ۶- کلیه فعالیتها و گامهای برنامه جزء به جزء مشخص گردند، ۷- جدول زمان بندی فعالیتها مربوط به برنامه آموزشی باید به طور دقیق مشخص گردد.

روش تحقیق

با عنایت به پرسشهای مطرح شده، یکی از فنون مورد استفاده در پاسخ به این نوع پرسشها و مطالعات به شیوه مشارکتی، فن SWOT می باشد. این تکنیک بسیار مفیدی برای تحلیل موقعیت جاری و اتخاذ تصمیمات و ارزیابی پیامدها و گزینه ها برای انتخاب می باشد و نه تنها چشم انداز کنونی بلکه فرصتها و تهدیدات آتی را نیز ملحوظ می دارد. در مرحله ی اول در این مقاله برای دستیابی به اهداف ابتدا یک پرسشنامه در قالب یک جدول SWOT طراحی و در اختیار ۶۰ نفر از کارشناسان برجسته در گروههای محیط زیست، تعلیم و تربیت، مدیریت، آموزش محیط زیست، علوم جغرافیایی قرار گرفت که همگی به نوعی در زمینه توسعه پایدار محیط زیست یا اکوتوریسم یا آموزش در ارتباط بوده و دارای دیدگاه هستند. سپس در مورد نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصتهای آموزش در توسعه گردشگری اکوتوریسم ضریب

(میزان اهمیت این عوامل در صنعت گردشگری که از صفر "اهمیت ندارد" تا یک "بسیار مهم است" داده می شود و مجموع این ضریبها باید برابر یک شود) و رتبه‌ی (به میزان اهمیت این عوامل در توسعه اکوتوریسم کشور نمره‌ی بیانگر ضعف اساسی، نمره ۲ ضعف کم، نمره ۳ بیانگر نقطه قوت و نمره ۴ قوت بسیار بالا داده می شود) آنها جمع آوری شد و امتیاز نهایی آنها از ضرب ضریب در رتبه به دست آمد و در نهایت مجموع امتیاز نهایی آنها محاسبه شد. سپس ماتریس عوامل داخلی و خارجی آنها استخراج شد.

جدول ۱: ارزیابی عوامل داخلی حاکم بر آموزش توسعه اکوتوریسم کشور (IFAS)

| امتیاز نهایی | رتبه | ضریب | عوامل داخلی | |
|--------------|------|-------|--|------|
| | | | عوامل نقاط قوت | |
| 0.09 | 1.8 | 0.05 | تغییر نگرش فردی و یاد گیری جامع محیط زیست | S.1 |
| 0.094 | 1.35 | 0.007 | محوریت سلامت انسان و وابسته بودن آن به حفظ گونه های جانوری و گیاهی | S.2 |
| 0.102 | 1.7 | 0.06 | احترام به طبیعت و بهبود شیوه های حفاظتی | S.3 |
| 0.036 | 1.2 | 0.03 | پیشگیری از تخریب، انهدام و آلودگی محیط زیست | S.4 |
| 0.119 | 1.7 | 0.07 | کمک به برنامه ریزی در جهت مدیریت محیط زیست | S.5 |
| 0.011 | 2.3 | 0.005 | آینده نگری و تعهد در قبال نسل های آینده | S.6 |
| 0.05 | 1 | 0.05 | افزایش ظرفیت های اشتغال در بخش اکوتوریسم | S.7 |
| 0.06 | 1.5 | 0.04 | افزایش تخصص گرایی | S.8 |
| 0.05 | 1 | 0.05 | ارتقای خدمات اکوتوریستی | S.9 |
| 0.024 | 3 | 0.08 | بهبود کمی و کیفی زیر ساختهای گردشگری | S.10 |
| 0.072 | 1.8 | 0.04 | گسترش تبلیغات محیط زیستی | S.11 |
| 0.24 | 3 | 0.08 | رویکردی جدی به توسعه اکوتوریسم با توجه به سیاستهای کلان کشور | S.12 |
| 0.081 | 2.7 | 0.03 | نمایان شدن اهمیت آموزشهای محیط زیستی در سطح کشور | S.13 |
| | | | عوامل نقاط ضعف | |
| 0.124 | 3.1 | 0.04 | ضعف انتقال معلومات آموزشی در حیطه کاربردی | W.1 |
| 0.033 | 3.3 | 0.01 | ارائه آموزشهای تعلیمی به جای آموزشهای تحلیلی | W.2 |
| 0.225 | 3 | 0.075 | پایین بودن کیفیت آموزش | W.3 |
| 0.017 | 2.5 | 0.007 | عدم ارائه آموزشهای کاربردی | W.4 |
| 0.14 | 2 | 0.07 | عدم وجود نظام هماهنگ آموزشی | W.5 |
| 0.02 | 2 | 0.01 | عدم ارتباط دوره های آموزشی با مشکلات موجود | W.6 |
| 0.009 | 3 | 0.003 | عدم تنوع در آموزشهای لازم | W.7 |
| 0.036 | 1.8 | 0.02 | نبود برنامه ریزی علمی برای دوره های آموزشی | W.8 |
| 0.013 | 1.3 | 0.01 | فقدان دوره های کارورزی و کاربردی | W.9 |
| 0.085 | 1.7 | 0.05 | عدم اجرای شیوه های نو آورانه برای توسعه آموزشها | w.10 |

| | | | | |
|-------|-----|------|---|------|
| 0.072 | 1.2 | 0.06 | مداوم نبودن آموزشهای محیط زیستی | w.11 |
| 0.21 | 3.5 | 0.06 | عدم ارتباط آموزش دیدگان دانشگاهی با محیط اجرایی ۰.۹۴۸ | w.12 |
| ۲.۰۱۳ | | ۱ | مجموع: | |

نتیجه نهایی از ارزیابی عوامل داخلی (مجموع نمره نهایی ۲.۰۱۳) بیانگر آن است که نقاط ضعف آموزش در توسعه اکوتوریسم از نقاط قوت آن بیشتر است و راهبردها به گونه ای تدوین شود که بتوان نقاط ضعف را برطرف نمود.

جدول ۲: ارزیابی عوامل خارجی حاکم بر آموزش توسعه اکوتوریسم کشور (EFAS)

| امتیاز نهایی | رتبه | ضریب | عوامل خارجی | |
|--------------|------|------|--|------|
| | | | عوامل فرصتها | |
| 0.192 | 3.2 | 0.06 | رویکرد مثبت نسبت به مقوله آموزش در همه سطوح | O.1 |
| 0.174 | 2.9 | 0.06 | سهم رو به رشد اکوتوریسم در فضای گردشگری کشور | O.2 |
| 0.264 | 3.3 | 0.08 | افزایش رو به رشد تبلیغات | O.3 |
| 0.18 | 3 | 0.06 | استقبال جوامع محلی | O.4 |
| 0.04 | 2 | 0.02 | توانمند شدن نهادهای مدنی | O.5 |
| 0.08 | 2 | 0.04 | افزایش بودجه های آموزشی | O.6 |
| 0.15 | 3 | 0.05 | افزایش تعداد نیروهای آموزش دهنده | O.7 |
| 0.06 | 2 | 0.03 | گشایش موسسات متعدد آموزشی | O.8 |
| 0.06 | 2 | 0.03 | برنامه ریزی گسترده برای آموزشهای محیط زیستی | O.9 |
| 0.175 | 3.5 | 0.05 | توسعه قوانین و مقررات حرفه ای | O.1 |
| ۰.۷۲ | ۱.۸ | 0.04 | افزایش سطح نیاز به آموزش | O.11 |
| ۰.۰۶۹ | ۲.۳ | 0.03 | ارتقاء منابع آموزشی | O.12 |
| ۰.۱۰۵ | ۳.۵ | 0.03 | افزایش پروژه های حفاظت از محیط زیست | O.13 |
| | | | عوامل تهدیدها | |
| ۰.۰۶۶ | 3.3 | 0.02 | عدم کفایت همکاری سازمانهای دولتی و دانشگاه ها | T ۱ |
| ۰.۰۳ | 3 | 0.01 | منزلت پایین اجتماعی برخی مشاغل اجتماعی | T ۲ |
| ۰.۰۷۵ | 2.5 | 0.03 | وجود برخی فرهنگهای ضد آموزشی در برخی محیطها | T ۳ |
| ۰.۰۷۵ | ۱.۵ | 0.05 | عدم وجود قوانین حمایتی | T ۴ |
| ۰.۰۴ | 2 | 0.02 | برگزاری دوره های آموزشی بدون هدف و برنامه مشخص | T ۵ |

| | | | | | |
|-------|-----|------|---|---|----|
| ۰.۰۶ | 3 | 0.02 | عدم نیاز به نیروهای ماهر و متخصص آموزش دهنده | T | ۶ |
| ۰.۰۵۴ | 1.8 | 0.03 | عدم استفاده از افراد با تخصص تجربی | T | ۷ |
| ۰.۰۱۳ | 1.3 | 0.01 | عدم تجزیه و تحلی نیاز های آموزشی | T | ۸ |
| ۰.۲۱ | ۳.۵ | 0.06 | کمبود زیر ساختهای فناوری های آموزشی | T | ۹ |
| ۰.۰۴۸ | 1.2 | 0.04 | منعکس نشدن تحولات محیط زیستی در آموزشها | T | ۱۰ |
| ۰.۱۰ | 2 | 0.05 | عدم توجه به آموزشهای محیط زیستی در کودکان و نوجوانان | T | ۱۱ |
| ۰.۰۶ | 3 | 0.02 | عدم ایجاد جذابیت های آموزشی برای کودکان و نوجوانان | T | ۱۲ |
| ۰.۰۵۶ | ۱.۴ | 0.04 | عدم ایجاد تعهد نسبت به حفظ محیط زیست در گروه های هدف | T | ۱۳ |
| ۰.۰۴ | 2 | 0.02 | نبود اطلاع رسانی کافی درباره توسعه اکوتوریسم در جامعه | T | ۱۴ |
| ۳.۱۹۶ | | 1 | مجموع: | | |

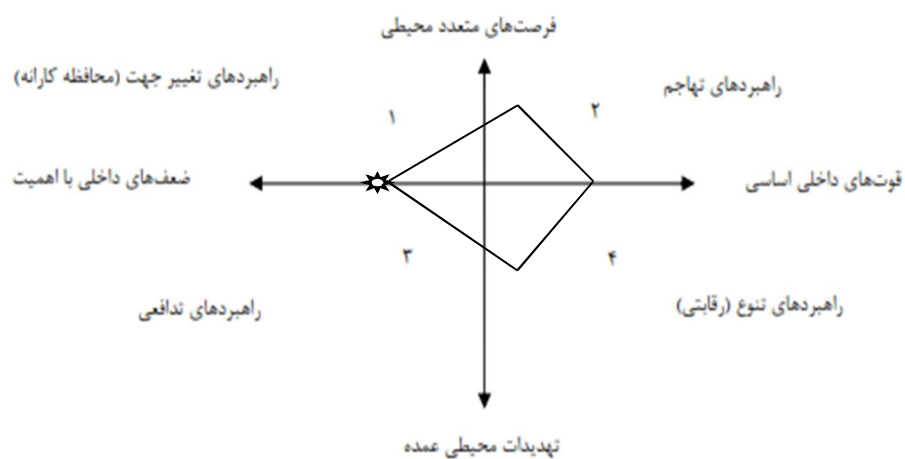
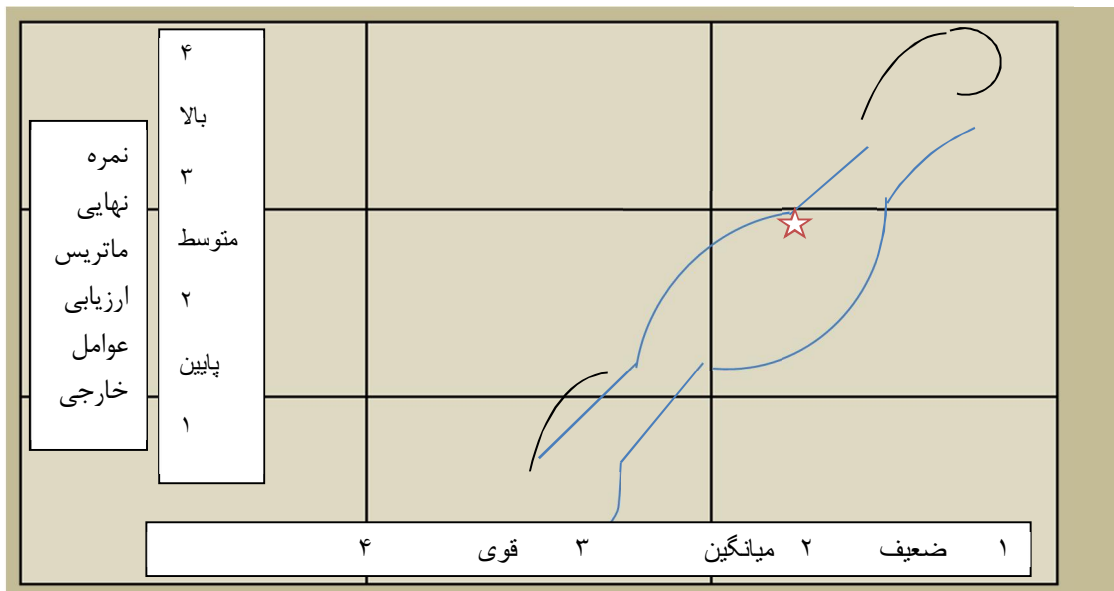
نتیجه نهایی از ارزیابی عوامل خارجی (مجموع نمره نهایی ۳.۱۹۶) بیانگر آن است که فرصتهای فراروی آموزش در توسعه اکوتوریسم بیشتر از تهدیدات پیرامون آن بوده و راهبردها باید به گونه ای تدوین شود که بتوان از فرصتهای محیطی نهایت استفاده را نمود. سپس در مرحله بعدی برای دستیابی به مهمترین راهبردهای گانه در زمینه آموزش حفظ محیط زیست و توسعه پایدار اکوتوریسم اقدام به تشکیل ماتریسهای دو به دو گردید، SO تهاجمی و WO محافظه کارانه، راهبرد WT راهبرد تدافعی، ST رقابتی تا بهترین ها انتخاب شوند.

جدول ۳: راهبردهای ماتریس SWOT

| ماتریس swot | نقاط قوت (s) | نقاط ضعف (w) |
|----------------|--|--|
| | راهبردهای تهاجمی (SO) | راهبردهای محافظه کارانه (WO) |
| فرصتها (O) | SO1: تقویت آگاهیها و دانش زیست محیطی جوانان در جهت حفظ محیط زیست خود در راستای توسعه پایدار اکوتوریسم | WO1: تقویت دوره های تخصصی آموزش در جهت ایجاد رویکردی مثبت نسبت به مقوله ی اکوتوریسم |
| | SO2: تقویت رابطه ی بین موسسات آموزشی و نهادهای بین المللی در رابطه با محیط زیست و توسعه اکوتوریسم | WO2: بهبود نوآوری و خلاقیت در جهت ایجاد انگیزه در افراد در جهت فراگیری آموزش زیست محیطی |
| | SO3: تقویت پروژه های حفاظت از محیط زیست و ایجاد اشتغال در بخش اکوتوریسم | WO3: استفاده از کمکهای مالی و اعتباری سازمانها در برگزاری آموزشهای رسمی زیست محیطی |
| | SO4: افزایش بودجه های آموزشی در جهت آگاهی | WO4: استفاده از تجارب افراد محلی در جهت رفع مشکلات آموزشی در زمینه زیست محیطی |
| | | |

| | | |
|--|---|------------------------------|
| آموزش توسعه پایدار اکوتوریسم | جوامع محلی از اثرات توسعه اکوتوریسم so5: تغییر نگرش فردی و اجتماعی با سرمایه گذاری گسترده در بخش تبلیغات برای آموزش محیط زیست | فرصتها (o) |
| راهبردهای تدافعی (wt) Wt1: بهبود زیرساختهای آموزشی و اجرایی کردن اهداف توسعه پایدار اکوتوریسم Wt2: افزایش علاقه در جوانان به حمایت از برنامه های زیست محیطی با جلب حمایت سایر ارگانهای ذینفع Wt3: توجه بیشتر برنامه ریزان طرحهای آموزشی به علمی و عملی بودن دوره های آموزشی Wt4: افزایش آگاهیهای جمعی در جهت حفظ محیط زیست و توجه به پایداری اکوتوریسم Wt5: کاهش برنامه های ناکارآمد آموزشی در زمینه توسعه آموزش زیست محیطی | راهبردهای رقابتی (st) st1: برنامه ریزیهای گسترده در جهت آموزشهای محیط زیستی به گروههای هدف st2: استفاده از تجارب و پتانسیل پژوهشی و آموزشی سازمانها در زمینه ی اثرات تحولات زیست محیطی st3: افزایش بودجه های تخصیصی در آگاهی رسانی جمعی در رابطه با نقش اکوتوریسم st4: گسترش شیوه های نوآورانه در جلب حمایت سازمانها به اهمیت برنامه های آموزش محیط زیست | تهدیدها (t) |

هدف از این مرحله آن نیست که بهترین راهبردهای آموزش توسعه اکوتوریسم را مشخص نمود بلکه هدف تعیین راهبردهای قابل اجراست. جهت تعیین راهبردهای اجرایی از ماتریس داخلی و خارجی استفاده شد. نتایج حاصل از ترسیم اطلاعات از نظر گروه کارشناسان مشارکت کننده راهبرد محافظه کارانه را میتوان راهبرد مورد اجماع از دیدگاه کارشناسان دانست.



نمره نهایی ماتریس ارزیابی عوامل داخلی

راهبردهای انتخاب شده در ماتریس داخلی و خارجی همان راهبردهای WO یا محافظه کارانه است که در ماتریس سوات تدوین شده اند. بنابراین راهبردهای خروجی تدوین شده برای آموزش در توسعه گردشگری اکوتوریسم عبارتند از:

w01: استفاده از تجارب افراد محلی در جهت رفع مشکلات آموزشی در زمینه زیست محیطی

w02: بهبود نوآوری و خلاقیت در روشهای آموزشی جهت ایجاد انگیزه در افراد

w03: پرورش نیروهای متخصص و کار آمد در زمینه آموزشی توسعه پایدار اکوتوریسم

w04: تقویت دوره های تخصصی آموزش در جهت ایجاد رویکردی مثبت نسبت به مقوله ی اکوتوریسم

w05: استفاده از کمک های مالی و اعتباری سازمانها در برگزاری آموزش های رسمی زیست محیطی

جدول ۴: ماتریس QSPM برای اولویت بندی راهبردهای محافظه کارانه آموزش توسعه اکوتوریسم

راهبرد: WO1WO2WO3WO4WO5

| مؤلفه | ضریب نسبی | رتبه | وزن نهایی | رتبه | وزن نهایی | رتبه | وزن نهایی | رتبه | وزن نهایی | رتبه | وزن نهایی |
|--------------|-----------|------|--------------|------|--------------|------|--------------|------|--------------|------|--------------|
| w.1 | 0.04 | 2.9 | 0.116 | 3.1 | 0.124 | 1.8 | 0.072 | 2 | 0.08 | 3 | 0.12 |
| w.2 | 0.01 | 3.3 | 0.033 | 3.3 | 0.033 | 3.2 | 0.032 | 3 | 0.03 | 2.5 | 0.025 |
| w.3 | 0.075 | 3 | 0.225 | 3 | 0.225 | 2 | 0.15 | 1.8 | 0.135 | 3.1 | 0.23 |
| w.4 | 0.007 | 2 | 0.014 | 2.5 | 0.175 | 3 | 0.21 | 1.3 | 0.09 | 3.3 | 0.233 |
| w.5 | 0.07 | 2 | 0.014 | 2 | 0.14 | 2.5 | 0.175 | 3.5 | 0.245 | 3 | 0.21 |
| w.6 | 0.01 | 3 | 0.03 | 2 | 0.02 | 1.8 | 0.018 | 1.2 | 0.012 | 2.5 | 0.025 |
| w.7 | 0.003 | 2 | 0.006 | 3 | 0.009 | 2 | 0.006 | 2 | 0.006 | 2 | 0.006 |
| w.8 | 0.02 | 2 | 0.04 | 1.8 | 0.036 | 3 | 0.06 | 3 | 0.06 | 2 | 0.04 |
| w.9 | 0.01 | 3.5 | 0.035 | 1.3 | 0.013 | 1.8 | 0.018 | 1.4 | 0.014 | 3 | 0.03 |
| w.10 | 0.05 | 1.8 | 0.09 | 2 | 0.10 | 1.3 | 0.065 | 2 | 0.10 | 1.8 | 0.09 |
| w.11 | 0.06 | 2 | 0.12 | 1.2 | 0.072 | 3.5 | 0.21 | 2 | 0.12 | 3 | 0.180 |
| w.12 | 0.06 | 3 | 0.18 | 3.5 | 0.21 | 1.2 | 0.072 | 3.3 | 0.198 | 1.7 | 0.102 |
| o.1 | 0.06 | 1.8 | 0.108 | 3 | 0.18 | 2 | 0.12 | 3 | 0.18 | 3 | 0.18 |
| o.2 | 0.06 | 1.3 | 0.078 | 2 | 0.12 | 3 | 0.18 | 2 | 0.12 | 3.5 | 0.21 |
| o.3 | 0.08 | 3.5 | 0.28 | 2 | 0.16 | 1.4 | 0.112 | 2 | 0.16 | 3 | 0.24 |
| o.4 | 0.06 | 1.2 | 0.072 | 3 | 0.18 | 2 | 0.12 | 3 | 0.18 | 2 | 0.12 |
| o.5 | 0.02 | 2 | 0.04 | 2 | 0.04 | 3 | 0.06 | 2 | 0.04 | 2 | 0.04 |
| o.6 | 0.04 | 3 | 0.12 | 2 | 0.08 | 4 | 0.16 | 2 | 0.08 | 3.5 | 0.14 |
| o.7 | 0.05 | 1.4 | 0.07 | 1.8 | 0.09 | 2.9 | 0.145 | 3.5 | 0.175 | 1.8 | 0.09 |
| o.8 | 0.03 | 2 | 0.06 | 2 | 0.06 | 3.3 | 0.09 | 1.8 | 0.054 | 2 | 0.06 |
| o.9 | 0.03 | 2 | 0.06 | 2.9 | 0.087 | 3 | 0.09 | 2 | 0.06 | 3 | 0.09 |
| o.10 | 0.05 | 3.5 | 0.175 | 3.3 | 0.165 | 2 | 0.10 | 3 | 0.15 | 1.8 | 0.09 |
| o.11 | 0.04 | 1.8 | 0.072 | 3 | 0.12 | 2 | 0.08 | 1.4 | 0.056 | 2 | 0.08 |
| o.12 | 0.03 | 3 | 0.09 | 2 | 0.06 | 3 | 0.09 | 2 | 0.06 | 3.5 | 0.105 |
| o.13 | 0.03 | 2 | 0.06 | 2 | 0.06 | 2 | 0.06 | 1.8 | 0.054 | 1.2 | 0.036 |
| مجموع | | | ۲.۱۸۸ | | ۲.۴۱۰ | | ۲.۳۰۶ | | ۲.۳۷۸ | | ۲.۵۶۲ |

نتایج به دست آمده و یافته های تحقیق

در اولویت اول راهبرد محافظه کارانه قرار دارد تا از این طریق بتوان تجدیدنظری در روشهای برخورد با اکوتوریسم ایجاد کرد و راهبردهای آموزشی همسو با محیط انتخاب کرد و این مهم با بازنگری و در دیدگاهها و اندیشه های مردم نسبت به محیط زیست و ارزشهای آن در دستیابی به اهداف توسعه

اکوتوریسم ضروری است. در اولویت دومراهبرد تهاجمی مورد استفاده قرار می گیرد تا از این طریق بتوان فرصتها و قوتهای موجود را تقویت کرد و از آنها به موقع استفاده کرده و مدیریت کرد. این امر با تقویت پژوهشهای دانشگاهی، اجرای بیشتر پروژه های حفاظت محیط زیست، استفاده از تجارب سایر موسسات ذینفع و تبلیغات مؤثر در این زمینه می تواند زمینه های افزایش آگاهی های زیست محیطی را در جامعه بالا برده و آموزش محیط زیست و توسعه پایدار اکوتوریسم را تسهیل کند. در اولویت سوم راهبرد تدافعی قرار می گیرد تا از این طریق بتوان تغییر جهت هایی در سیاستها و ساختارهای مرتبط با آموزش و حفظ محیط زیست و توسعه اکوتوریسم در سطح کشور اجرا نمود. در اولویت چهارم راهبرد رقابتی قرار می گیرد. با تنوع بخشی و خلق شیوه های جدید آموزشی و استفاده از پتانسیل های آموزشی و پژوهشی در جهت پرورش متخصصین و حامیان اکوتوریسم میتوان این امر را در افراد نهادینه کرد.

با مطالعه جدول ۴ که نتایج ماتریس QSPM را نشان می دهد متوجه می شویم که راهبرد **w05** (استفاده از کمکهای مالی و اعتباری سازمانها در برگزاری آموزشهای رسمی زیست محیطی) اولویت اول را در بین سایر راهبردهای محافظه کارانه دارد و به ترتیب اولویتهای **w01** ← **w02** ← **w04**: **w03** بهترین راهبردهای اجرایی در بین سایر راهبردها می باشند.

با توجه به مبانی نظری مقاله و مطالعه میدانی در خصوص ظرفیت ها و محدودیت های توسعه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار اکوتوریسم گویای این است که ضرورت دارد همسو با راهبردهای پیشنهادی یونسکو، برنامه ریزی راهبردی آموزش توسعه پایدار اکوتوریسم تدوین گردد تا از این طریق ضمن افزایش احساس تعلق و مالکیت در همه ی ذینفع ها در مورد توسعه پایدار، ظرفیت سازی در همه سطوح سازمانی، فعالیتی و فضایی و مکانی تقویت گردد. با تقویت زیرساختهای لازم و آموزش نیروهای لازم زمینه برای شکل گیری شبکه های تحقیق و توسعه به منظور پر کردن شکاف ها فراهم می گردد. افزون بر این برای پیاده کردن راهبردها اصول زیر در همه ی سطوح برنامه ریزی مد نظر قرار گیرد:

- ✓ دیدگاه کل نگر
- ✓ توسعه عدالت نسلی و بین نسلی در استفاده از منابع، مصرف بهینه، کاهش فقر حقوق بشرو...
- ✓ توجه به کانون اصلی یعنی توسعه پایدار اکوتوریسم و آموزش محیط زیستی
- ✓ استفاده از تجارب جهانی و ظرفیت های فنی و فرهنگی یونسکو به همراه دانش و تجارب بومی
- ✓ در نظر گرفتن شرایط اکولوژیکی، جغرافیایی و اکوتوریسمی

از این رو به منظور تقویت و توسعه آموزش حفظ محیط زیست و توسعه پایدار اکوتوریسم در کشور، راهبردهای محافظه کارانه به همراه راهبردهای فرعی دیگر بایستی به صورت یک بسته راهبردی ضروری در جهت اهمیت ضرورت آموزش محیط زیست با یک زمان بندی مشخص توسط نهادهای محلی و مردمی و با تقویت سیاست ها و قوانین از طرف مدیران دولتی مورد توجه قرار گیرد.

منابع و مأخذ:

- ۱- سلطانی، ز. ۱۳۸۷. "ارزیابی توان اکوتوریسم و برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری طبیعت در خوانسار"، پایان نامه ارشد، گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان.
- ۲- غازی، ا. ۱۳۷۹. "نگرشی تحلیلی بر مدل تکامل فضایی در برنامه ریزی توسعه گردشگری"، مجله علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ویژه نامه تاریخ، جغرافیا، شماره ۲۲.
- ۳- محرم نژاد، ن. و حیدری، ع. ۱۳۸۵. تدوین الگوی مدیریتی توسعه پایدار آموزش محیط زیست برای نسل جوان کشور، فصلنامه علمی-پژوهشی علوم و تکنولوژی محیط زیست، شماره ۲۸.
- ۴- محمدی ده چشمه، م. و زنگی آبادی، ع. ۱۳۸۷. امکان سنجی توانمندیهای اکوتوریسم استان چهارمحال و بختیاری، مجله محیط شناسی، سال ۳۴، شماره ۴۷.
- ۵- رضوانی، ع. ۱۳۷۹. طبیعت گردی و نقش آن در حفاظت محیط زیست، نشریه ی سیمای اقتصادی، شماره ۱۷۳، صص، ۲۴۰-۲۳۴.
- ۶- برومند، ف. ۱۳۷۰. آموزش بین المللی محیط زیست، کمیسیون ملی یونسکو در ایران.
- ۷- زاهدی، ش. ۱۳۸۵. مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار (با تاکید بر محیط زیست)، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- ۸- دبیر سپهری، م. ۱۳۸۲. نحوه تهیه شاخص پایدار زیست محیطی ESI از طریق مجمع جهانی اقتصاد و نقدی بر آن، فصلنامه علمی محیط زیست، سازمان حفاظت از محیط زیست، شماره ۴.
- ۹- فانی ثانی، ف.، بررسی اکوتوریسم در مناطق حفاظت شده استان مازندران، مطالعه موردی خشکه داران، پایان نامه ارشد، دانشکده منابع طبیعی و علوم دریایی گروه محیط زیست دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۰- حسینی ثابت و همکاران، چالش های آموزش و توسعه فرهنگ محیط زیست، گروه آموزش محیط زیست دانشگاه پیام نور.
- ۱۱- رکن الدین افتخاری، مهدوی و همکاران. ۱۳۸۵. راهبردهای آموزش توسعه پایدار در ایران، مطالعه موردی روستای لواسان کوچک، نشریه منابع انسانی، شماره ۴۵.

- 12- Pearce, B; and Markandya (1989) tourist development, Longman, Singapore publisher
- 13- Palmer, J,A. (2003) Education of Environmental, Interpreter: Khorshiddoost, A. Samt Press:
- 14- Shobeiri, Seyed M. Abdollahi, S. (2009) Theories and Applications of Environmental Education,
- 15- pyamenoor Press: Tehran
- 16- Pouyan, h, (2002); Education for sustainable future, department of the environment.
- 17- Heydari, o., (2001); Environmental education-security for survive, Jam Jam newspaper.
- 18- Shabani, H., (2002); Expertness of education and fostering, 13 edition, samt publication.
- 19- Elliot, J., (2000). Tourism management, translated by Mehdi Jamshidian, Manipress, Esfahan.-
- 20- Hall, P., Stephan, F., (1994). Witt and Luie Mnagement Handbook, Second Edition.